

เมื่อ ‘รัฐ’ รุกคืบบ้านปางแดงใน: บทสะท้อนอัตลักษณ์ อารมณิ และความรู้สึกของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราอางภายใต้ระบบทุนนิยม¹

อารัมภบท

การเคลื่อนย้ายตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ก่อนการสถาปนารัฐชาติ ประกอบไปด้วย กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ และอ่าข่า ต่อมากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้ถูกระบุให้เป็นชาวไทยภูเขาที่มีความหมายว่าเป็น ‘กลุ่มชาติพันธุ์พื้นถิ่น’ ที่อาศัยพื้นที่ตั้งรกราก ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์นอกเหนือจากที่ระบุไว้ข้างต้นจะถูกเรียกว่า ‘ชนกลุ่มน้อย’ ได้แก่ จีนฮ่อ ไทใหญ่ และ ดาราอาง ในกรณีของประเทศไทยนั้น คนพลัดถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า การอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มผู้อพยพในประเทศไทยจึงสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากประสบปัญหาความไม่มั่นคงจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลพวงจากระบบอาณานิคมและการเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีการกำหนดขอบเขตของรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ภายในรัฐ โดยเฉพาะรัฐที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับ (ยศ สันตสมบัติ, 2543: 227) อาจกล่าวได้ว่าเส้นพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นได้ละเลยมิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของผู้คนในดินแดนนั้น ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการคำนึงถึง (วาสนา ละอองปลิว, 2546: 2)

สำหรับกลุ่มอพยพในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศพม่าซึ่งอยู่ในฐานะผู้พลัดถิ่น ทำให้การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มักอยู่บนพื้นที่สูง มีความยากลำบากในการเข้าถึง ซึ่งการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงห่างไกลความเจริญและห่างไกลผู้คนทำให้ผู้พลัดถิ่นเหล่านี้กลายเป็น ‘คนชายขอบ (marginal people)’ ที่ไร้ซึ่งเสียง อำนาจ และการมีตัวตน ทว่า การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มอพยพบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานก่อนการประกาศเป็นพื้นที่เขตป่าสงวน อีกทั้งรูปแบบการใช้ที่ดิน ภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากคนไทยพื้นราบ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการสะท้อนทัศนคติของคนไทยพื้นราบที่มีต่อคนพื้นที่สูงกลายเป็นภาพจำของความอคติทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่การสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการกำหนดขอบเขตของรัฐ ตลอดจนการสำรวจสำมะโนครัวประชากร ที่พยายามสร้างความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และในช่วงสงครามเย็นกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณพื้นที่สูงกลายเป็นเครื่องมือ

¹ ปรับปรุงจากรายงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนชาวดาราอางบ้านปางแดงใน ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชา ป.445 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรียบเรียงโดย จักรกฤษณ์ น้อยปัน, ปารมี ปาลียะ, พลกฤต นฤพันธ์วาทย์, และ กฤตินันท์ ไตรสุกุล

ในการกำหนดภาพลักษณ์และสร้างอคติทางชาติพันธุ์ที่ทวีความรุนแรงขึ้นด้วยมุมมองเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ

ประเด็นปัญหาที่สำคัญของบทความนี้คือ การทำความเข้าใจถึงกระบวนการก่อร่างสร้างตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราร่างภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) จากบุคคลร่วมสมัยเพื่อถ่ายทอดเรื่องราว นับเป็นการสะท้อนเสียงของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อมุ่งสะท้อนอัตลักษณ์ อารมณ์ ความรู้สึก โดยผู้เขียนได้ใช้กรอบคิดในการมองพื้นที่ผ่านแนวคิดทางประวัติศาสตร์สังคมและเศรษฐกิจ (Social and economic history) แนวคิดดังกล่าวเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ในระดับชุมชนที่อาศัยการตีความความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง และอธิบายพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านปางแดงใน ซึ่งเป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราร่าง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวไม่ถูกกล่าวถึงและไม่เป็นที่รู้จักมากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย เนื่องจากเพิ่งมีการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อต้นทศวรรษ 2520 จนกระทั่งมีการจับกุมชาวดาราร่างเมื่อ พ.ศ. 2532 ในข้อหาบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนและมีการปล่อยตัวเมื่อปี พ.ศ. 2535 แต่ชาวดาราร่างก็ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานแต่อย่างใด จนกระทั่งมีการเข้ามาของโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของเศรษฐกิจภายในชุมชน

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ [โดยสังเขป] ของชาวดาราร่างบ้านปางแดงใน

ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ปางแดงในระบุว่า พื้นที่ปางแดงในเดิมทีเรียกว่า ‘บ้านห้วยหก’ เป็นหอย่อมบ้านทุ่งหลุก หมู่ที่ 9 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สาเหตุที่เรียก ‘บ้านห้วยหก’ นั้นเกิดขึ้นจากการที่มีลำห้วยหกสายไหลผ่านขนานกับหมู่บ้านและชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากลำห้วยนี้อุปโภคบริโภค แต่ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เรียกว่า ‘บ้านปางแดงใน’ (ปริญา สุริยา, 2565) พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราร่าง คำว่า ‘ดาราร่าง’ เป็นคำที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เรียกตนเอง โดยมีความหมายว่า ‘คนที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูง’ หรือเรียก ว่า ‘ดาอาน’ ขณะที่ชาวไทในรัฐฉานส่วนใหญ่เรียกชาวดาราร่างว่า ‘คุณลอย’ หมายถึง ‘คนลอย’ หรือ ‘คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูง’ (ดำรงพล อินจันทร์, 2568) อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่มักเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ดาราร่างว่า ‘ปะหล่อง’ ซึ่งเป็นคำที่ชาวไทใหญ่และพม่าเรียก มีความหมายว่า ‘พวกชาวเขา’ โดยมีนัยที่สื่อความหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ นอกจากนี้ยังมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป เช่น รูไม (Rumai) เตอะอัง (Ta-ang) เบิงลอง คุณลอย (Kunloi) ฯลฯ เหล่านี้หมายถึงชาวดาราร่าง (สกุณี ญัฐพลวัฒน์, 2545: 99-100)

ในอดีตบรรพบุรุษของชาวดาราร่างตั้งถิ่นฐานอยู่บนพื้นที่ราบ เมื่อมีชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในพื้นที่เดียวกับกลุ่มชาวดาราร่างและมีประชากรที่มากกว่า ส่งผลให้กลุ่มชาวดาราร่างก่อตั้งหมู่บ้านที่กระจายตัวบนพื้นที่สูง ทำให้ภาษาและการแต่งกายมีความแตกต่าง เหล่านี้ยังส่งผลให้ชาวดาราร่างในพื้นที่ต่าง ๆ กลายเป็นชนกลุ่มน้อยและอาศัยอยู่ในเขตรัฐฉาน ซึ่งแบ่งการ

ปกครองออกเป็นรัฐเล็ก ๆ ทุกรัฐมีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ ยกเว้นรัฐตองบายหรือรัฐปะหล่องซึ่งมีผู้ปกครองเป็นดาราอาน (นันทวรรณ แสนไพร, 2554: 67) ทว่า กลุ่มชาติพันธุ์ดาราอานจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) หรือในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ว้า ฯลฯ แบ่งย่อยเป็นกลุ่มภาษาปะหล่อง ไม่มีตัวอักษรที่ใช้เขียน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2542: 270)

เศรษฐกิจแบบพึ่งพาการรุกเข้ามาของ ‘ทุนนิยม’

การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือเกิดขึ้นภายใต้บริบทของทุนนิยมทางเศรษฐกิจที่เกิดการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ราบของอำเภอเชียงดาว ขณะเดียวกันการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ของชาวดาราอานบ้านปางแดงในก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2532 เปิดช่องทางให้เกิดการเคลื่อนย้ายเข้าครอบครองพื้นที่และดำรงชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างภายหลังจากการอพยพตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากรัฐมีความล้าหลังในการจัดการพื้นที่เขตป่า ปัญหาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และภาครัฐจึงก่อตัวขึ้นภายใต้บริบทของการแสวงหาทรัพยากร

ในช่วงก่อนทศวรรษ 2520 มีการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราอาน 2-3 ครอบครัว ประมาณ 10-20 คน อพยพจากดอยลาย รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยมีนายคำ จองตาล เป็นผู้นำ (นาง A, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569) หลังจากนั้นมีการย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านนอแล อำเภอฝาง และย้ายเข้ามาพักอยู่ในบ้านแม่จอน อำเภอเชียงดาว ซึ่งมีชาวดาราอาน 3 ครอบครัวมาอยู่ก่อน ระยะแรกชาวดาราอานมีการรับจ้างให้กับ ‘โครงการหลวงดอยอ่างขาง’ อีกทั้งยังมีการเดินทางข้ามพรมแดนไปเพาะปลูกพืชในเขตประเทศพม่า (นันทวรรณ แสนไพร, 2554: 80) ต่อมาถูกอิทธิพลของ ‘ขุนล่า’ จาง ชีฟู (Chang Chi-fu) อดีตผู้นำกองทัพเมิงไต เข้าคุกคาม ยังผลให้กลุ่มชาวดาราอานอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่อำเภอเชียงดาว จนกระทั่งมีการอพยพมายังบ้านปางแดงในระยะต่อมา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ดาราอานบ้านปางแดงใน คือการได้รับผลกระทบจากสงครามกลางเมืองระหว่างทหารพม่า ทหารไทใหญ่ และกองกำลังว้าแดง นอกจากปัจจัยทางการเมืองแล้วยังมีปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ชาวดาราอานอพยพย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากชาวดาราอานมีความต้องการในด้านการแสวงหาที่ดินทำกินและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่คงความอุดมสมบูรณ์ การเคลื่อนย้ายและอพยพตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านปางแดงใน ช่วงต้นทศวรรษ 2520 ชาวดาราอานจำนวน 11 ครอบครัว ได้ย้ายถิ่นฐานจากบ้านแม่จอน ก่อนจะย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ป่าปางไม้แดง ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม บริเวณลุ่มน้ำแม่เตาะ - ห้วยอีโก๋ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านปางแดงในปัจจุบัน โดยชาวดาราอานยังชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างเก็บใบชา และเป็นแรงงานรับจ้างในกิจกรรมการเกษตรของคนพื้นราบ ควบคู่กับการผลิตข้าวไร่เพื่อยังชีพในพื้นที่สวนชา (วาสนา ละอองปลิว, 2546: 67)

อย่างไรก็ตาม การอพยพระยะแรกยังไม่พบปัญหาความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการอพยพในระยะแรกเป็นการอพยพเฉพาะกลุ่มและจำนวนไม่มาก ทำให้แต่ละครัวเรือนสามารถเข้าถึงพื้นที่การผลิตได้ แต่ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจปรากฏเด่นชัดเมื่อชาวตราดเริ่มอพยพเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น โดยพื้นฐานของความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อการผลิตแตกต่างกัน เพราะครัวเรือนที่อพยพมาภายหลัง มักมีพื้นที่การผลิตที่น้อยกว่าครอบครัวที่อพยพมาในระยะแรก ทำให้การผลิตเพื่อบริโภคของแต่ละครัวเรือนมีความแตกต่างเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้เด่นชัดอีกประการ คือการเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตพืชพาณิชย์ เป็นเหตุทำให้เกิดความแตกต่างในการสะสมทุนของแต่ละครัวเรือน (วาสนา ละอองปลิว, 2546: 76) ทว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ เกิดขึ้นเมื่อมีพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตอุทยานแห่งชาติศรีลานนา ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2532 ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตต่อชุมชนอย่างมาก เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวชาวตราดบ้านปางแดงในถูกจับกุมข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าและเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากช่วงเวลาก่อนหน้าการประกาศเขตอุทยาน อำนาจที่รัฐอ้างในการครอบครองพื้นที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2521 กำหนดบริเวณที่ดินป่าเชียงดาว ในตำบลเชียงดาว และตำบลอื่น ๆ เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และต่อมา มีการประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 988 (พ.ศ. 2525) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้เพิกถอนป่าเชียงดาว ในตำบลเชียงดาว และพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติออกจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน² จึงทำให้พื้นที่ป่าซึ่งรัฐอ้างความเป็นเจ้าของสร้างความคลุมเครือเป็นอย่างมากต่อการใช้พื้นที่

“มีคนติดคุก 29 คน ระยะเวลา 3 ปี 6 เดือน ตำรวจมาจับเฉพาะผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวขึ้นรถ หลอกว่าให้ไปเอาของที่เชียงดาว”

นาง A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569)

² ระยะแรกก่อนการประกาศเขตอุทยานนั้น อำนาจที่รัฐอ้างในการครอบครองพื้นที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2521 กำหนดบริเวณที่ดินป่าเชียงดาวในท้องที่ตำบลเมืองแหง ตำบลเมืองงาย ตำบลเมืองคอง ตำบลเชียงดาว และตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ต่อมา มีการประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 988 (พ.ศ. 2525) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้เพิกถอนป่าเชียงดาว ในท้องที่ตำบลเปียงหลวง ตำบลเมืองแหงกิ่งอำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว และตำบลแม่นะ ตำบลเมืองงาย ตำบลปิงโค้ง ตำบลเมืองคอง ตำบลเชียงดาว และตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 537 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ออกจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน จนกระทั่งมีการประกาศพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2532 กำหนดบริเวณที่ดินป่าเชียงดาว ป่าแม่จัด และป่าแม่แตง ในท้องที่ตำบลปิงโค้ง ตำบลเชียงดาว ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว ตำบลสันทราย ตำบลป่าไผ่ ตำบลบ้านโป่ง ตำบลป่าตุ่ม ตำบลน้ำแพร่ ตำบลแม่แวน ตำบลแม่ปิง ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว และตำบลบ้านเป้า ตำบลช่อแล ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

อย่างไรก็ตาม การใช้พื้นที่การผลิตของชาวดาราอาจถูกควบคุมอย่างเข้มงวด โดยพื้นที่การผลิตจำนวนหนึ่งถูกนำไปปลูกป่าเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวน ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจของชาวดาราอาจบ้านปางแดงเปลี่ยนแปลงไป เพราะ ‘ผู้ชาย’ ซึ่งเป็นแรงงานหลักของครอบครัวถูกจับกุม ทำให้แรงงานที่เหลือส่วนใหญ่เป็น ‘ผู้หญิง’ การทำงานในภาคการเกษตรจึงเป็นการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียว ในแง่หนึ่งการพัฒนาสมัยใหม่ทำให้ชาวดาราอาจต้องปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการปลูก ‘งา’ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด การรับซื้อผลผลิตจึงอยู่ภายใต้การจัดการของกลุ่มนายทุนที่ชาวบ้านเรียกว่า ‘พ่อเลี้ยง’ เป็นคนเข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรทั้งหมด (นันทวรรณ แสนไพร, 2554: 116-117) ทว่า การเข้ามาของระบบพ่อเลี้ยงนั้น เริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 2500 เนื่องจากภาคเหนือเกิดการขยายตัวของการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ทำให้พ่อเลี้ยงเข้ามาจัดการอย่างเบ็ดเสร็จตั้งแต่การหาเมล็ดพันธุ์ และรับซื้อผลผลิต (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553: 152-174) ด้วยเหตุนี้ชาวดาราอาจบางส่วนจึงเริ่มให้ความสนใจกับการผลิตพืชพาณิชย์เพื่อส่งขายภายหลังจากที่ ‘ผู้ชาย’ พันโทออกมาในปี พ.ศ. 2535

“ระหว่างที่ชาวบ้านปลูกพืช ทางเราก็มาดำเนินการปลูกป่าทับ 2 ไร่ หลังการถูกจับมีการปลูกพืชเพิ่มคือ ข้าวโพด ขยายกลีโกรัมละ 3-6 บาท มีพ่อค้าคนเมืองมารับ แต่กว่าจะมารับก็หลายเดือน ของที่เก็บไว้ก็โดนหนูกิน พืชส่วนใหญ่ที่ปลูกก็มีการแบ่งบางส่วนกิน และบางส่วนขาย ซื้อมาก็จ้างรถคนในเมืองไปซื้อให้”

นาง A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569)

ภายใต้ข้อจำกัดของการใช้ที่ดิน ทำให้ชาวดาราอาจต้องเผชิญหน้ากับสถานะที่เป็น ‘ชายขอบ’ ในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร อย่างไรก็ตามเมื่อชาวดาราอาจปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงพาณิชย์ โดยพืชพาณิชย์ที่ชาวดาราอาจนิยมปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วแปะยี (นาง A, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569) ผลผลิตส่วนใหญ่ถูกส่งให้กับพ่อค้าคนเมือง การเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิตภายในกลุ่มชาติพันธุ์สู่การผลิตพืชเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ดาราอาจด้วยกันเอง กล่าวคือ บางกลุ่มหันมาเป็นพ่อค้าคนเมืองที่มีกำลังในการสะสมทุนภายใต้การผลิตเชิงพาณิชย์ได้ดีกว่าบางกลุ่มที่เป็นเพียงผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตรและเผชิญกับปัญหาภาระหนี้สินจากการผลิตและความไม่มั่นคงภายใต้ระบบการผลิต ขณะเดียวกันก็สามารถพึ่งพารายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้าง เนื่องจากความต้องการแรงงานในภาคการเกษตรมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของชาวดาราอาจจากการทำการเกษตรเพื่อยังชีพสู่การเป็นแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมทางเศรษฐกิจ คือความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับ ‘ทุน’ ที่เกิดขึ้นภายใต้การผนวกชุมชนชาวดาราอาจให้เข้าสู่ระบบการผลิตพืชพาณิชย์ผ่านระบบอุปถัมภ์ที่เป็น ‘พ่อค้าคนเมือง’ อาจกล่าว

ได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวดาราอาจไม่สามารถเป็นการพัฒนาทางเลือกเพื่อความมั่นคงของชุมชนชาติพันธุ์ได้เท่าที่ควร แต่มีความเกี่ยวข้องกับระบบตลาดการค้าพืชพาณิชย์ค่อนข้างมาก

‘โครงการพัฒนา’ กับความสัมพันธ์เชิง ‘อุปถัมภ์’

การเสด็จพระราชดำเนินในพื้นที่ดอยอ่างขางของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) เมื่อ พ.ศ. 2525 เป็นการเสด็จฯ เพื่อเยี่ยมเยียนราษฎรชาวลาหู่และกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่อาศัยอยู่ในบริเวณโครงการหลวงอ่างขาง ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวดาราอาจที่อยู่ตามตะเข็บชายแดนมารอรับเสด็จฯ พร้อมกับชาวลาหู่ ไทใหญ่ และจีนฮ่อ โดยชาวดาราอาจได้เตรียมถวายพระพุทธรูป ชันดอก และเครื่องแต่งกายของหญิงชาวดาราอาจ (สกุณี ญัฐพลวัฒน์, 2545: 117) ซึ่งเปรียบเสมือนกับตัวแทนของความจงรักภักดี และเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นพี่น้องกับคนไทยที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (สายชล ลัตยานุรักษ์, 2555: 83) สารัตถะที่สำคัญของการรับเสด็จฯ ในครั้งนี้คือการแสวงหาสถานะความเป็น ‘พลเมืองไทย’ ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากชาวดาราอาจถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ของความเป็นอื่น และต้องเผชิญกับการถูกทำให้เป็นผู้ไร้พื้นที่ (displaced people) จากความสัมพันธ์บนโครงสร้างของกลุ่มอำนาจทั้งที่เป็นรัฐและทุน ในแง่หนึ่งความเป็นชายขอบจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสถาปนาอำนาจของรัฐศูนย์กลาง ขณะเดียวกันในทางเศรษฐกิจและสังคม ศูนย์กลางและชายขอบมีความสัมพันธ์ที่ขึ้นตรงต่อกันและพึ่งพาซึ่งกันและกัน แต่วาทกรรมความเป็นชายขอบกลับปฏิเสธความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมองคนชายขอบเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ซึ่งรวมเอาพวก ‘ชาวเขา’ เข้าด้วยกัน (ปิ่นแก้ว เหลืออร่ามศรี, 2546: 14-15) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวดาราอาจเผชิญกับภาวะชายขอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ภายหลังการปล่อยตัวชาวดาราอาจบ้านปางแดงในที่ เป็น ‘ผู้ชาย’ พ.ศ. 2535 ชุมชนชาวดาราอาจมีความสัมพันธ์กับอำนาจนอกพื้นที่มากขึ้น ทั้งรัฐ คนเมือง กลุ่มนักพัฒนา และเป็นที่รู้จักจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ความเป็นอื่นของชุมชนชาวดาราอาจถูกประกอบสร้างผ่านการนำเสนอภาพจำในฐานะ ‘หมู่บ้านด้อยการพัฒนา’ (วาสนา ละอองปลิว, 2546: 103) ในฐานะพื้นที่เป้าหมายของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ผ่านโครงการพัฒนา ยังผลให้ใน พ.ศ. 2549 มูลนิธิโครงการหลวงภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้สนับสนุนให้โครงการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ดำเนินการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยการปลูกหญ้าแฝก ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นตามโครงการ และได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ดำเนินงานด้านการพัฒนาการเกษตร โดยเริ่มเข้าดำเนินงานในพื้นที่บ้านปางแดงใน ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน การเข้ามาของโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับการประสานงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ชนบทระหว่างรัฐบาลกับองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งปรากฏการวางนโยบายพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา แต่นโยบาย

ด้านการพัฒนาเห็นได้เด่นชัดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด ‘การเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา’ มาเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ (ชนินดา ชิตบัณฑิตย์, 2550: 310-311) ดังนั้นการเข้ามาของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง พื้นที่อำเภอเชียงดาว จึงเป็นเรื่องของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนดารอาางเพื่อแก้ปัญหาภาระหนี้สินของครัวเรือนจากสถานะทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดของการใช้ที่ดินทางการเกษตร และสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างการยื่นขอสัญชาติและบัตรประชาชน ตลอดจนปัจจัยพื้นฐานที่ควรจะได้รับ เนื่องจากชุมชนดารอาางบ้านปางแดงในประสบปัญหาเรื่องไฟฟ้าและน้ำประปาที่ยังไม่มี โดยปกติจะใช้น้ำจากบ่อบาดาล ด้วยเหตุนี้ การเข้ามาของโครงการพัฒนาสิ่งที่ตามมานอกจาก ‘การพัฒนา’ ของชุมชน จึงรวมไปถึงการเข้ามาของไฟฟ้า น้ำประปา และถนนลาดยาง

“...ไม่มีบัตรประชาชน จนทุกวันนี้มีแค่บัตรสีชมพู โดยขอตั้งแต่ก่อนมีลูก จนมีลูกไปแล้ว 3 คน บัตรจึงได้มาทีหลัง แต่เมื่อมีบัตร ก็ไม่ได้รับสิทธิจากรัฐเท่าคนที่มียบัตรประชาชน และไม่มีสิทธิเลือกตั้ง หรือแม้แต่จะได้รับสิทธิโครงการคนละครึ่ง แต่โชคดีที่ยังได้รับสิทธิบัตรทองในการรักษาที่โรงพยาบาล ส่วนลูก ๆ ได้รับบัตรประชาชนครบแล้ว...”

“เรารู้สึกดีกับการเข้ามาของโครงการหลวง เพราะทำให้มีไฟฟ้าใช้ และมีชีวิตที่ดีขึ้นเพราะโครงการนี้”

นาง A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569)

ต่อมาชุมชนชาวดารอาางบ้านปางแดงในเริ่มก่อตั้งกลุ่มหัตถกรรม ในปี พ.ศ. 2550 โดยเริ่มมาจากกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ กลุ่มหัตถกรรมดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาไปที่การย้อมสีปักผ้า และทอผ้าลายปักโบราณ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากพม่า เช่น ลายโคลง (แสดงถึงรู้) ลายตีนหนู (แสดงถึงการทำนา), ลายตานกอินทรี (แสดงถึงการมองการณ์ไกล) และสามารถประยุกต์ลายได้ ในปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 77 คน โดยเป็นสตรีทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีการย้อมผ้าฝ้ายจากสีธรรมชาติ โดยการนำองค์ความรู้จากงานวิจัยโครงการหลวงและสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (สวพส.) มาร่วมทดสอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เพกา (สีเหลืองเข้มเขียว) ใบมะม่วง (ให้สีเหลือง) เปลือกประดู่ (ให้สีแดง) ปีครั้ง (ให้สีม่วง) ซึ่งช่วยเสริมให้การพัฒนาหัตถกรรมเกิดขึ้น เช่น ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้งานหัตถกรรม การศึกษาดูงานต่างประเทศ และการเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชน

“...เมื่อเจ้าหน้าที่คนแรก (พี่อู๊ด นายดิเรก อินตะฟองคำ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง - ผู้เขียน) เข้ามา เกิดอุปสรรคทางด้านภาษา การเดินทาง โครงสร้างพื้นฐาน ที่อยู่อาศัย ความไว้วางใจ และความเชื่อ ... เจ้าหน้าที่

โครงการแก่ง ช่วยเหลือชาวบ้าน ทุกคนจึงนับถือเป็นอาจารย์เป็นผู้มีความรู้ และนอนอยู่
กับชาวบ้าน...”

นาง B (การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 เมษายน 2569)

ด้วยเหตุนี้ การผลิตซ้ำภาพลักษณ์ของชุมชนชาวดาราอ่างบ้านปางแดงใน ในฐานะ
‘หมู่บ้านด้อยพัฒนา’ ถูกนำเสนอสู่ภายนอกด้วยการเข้ามาช่วยเหลือของโครงการพัฒนาซึ่งเป็น
ความสัมพันธ์เชิง ‘อุปถัมภ์’ เพื่อปรับเปลี่ยนภาพแทนของหมู่บ้านด้อยพัฒนาให้อยู่บน
โครงสร้างของการพัฒนา นับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่
ภาคเหนือเริ่มขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนที่มีสถานีส่งเสริมการเกษตรของโครงการ
หลวง และในชุมชนบนภูเขาทั่วไป หรือชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ (ประสิทธิ์ สิริวิชา,
2565: 129) กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมในการหารายได้ให้ประเทศ

บทส่งท้าย

จากการเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนชาวดาราอ่างบ้านปางแดงใน ได้สะท้อนให้
เห็นวาทกรรมและกระบวนการประกอบสร้างความเป็น ‘คนนอก’ ของรัฐไทยที่ปฏิบัติต่อชุมชน
ชาวดาราอ่างบ้านปางแดงใน ภายใต้เงื่อนไขอคติทางชาติพันธุ์ที่รัฐส่วนกลางเป็นผู้กำหนด
ความแตกต่างในการนิยามและจัดประเภทกลุ่มชาติพันธุ์โดยรัฐนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน
อย่างสิ้นเชิง ในแง่หนึ่ง ชุมชนชาวดาราอ่างบ้านปางแดงในถูกตีตราว่าเป็น ‘ชนกลุ่มน้อย’ และ
‘ผู้พลัดถิ่น’ ที่เดินทางอพยพมายังพื้นที่ เพราะภัยจากความขัดแย้งในประเทศพม่า ส่งผลให้พวก
เขาถูกมองผ่านโลกทัศน์ ‘ชาตินิยม’ ของรัฐไทยอย่างคับแคบว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง
เป็นกลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรและทำลายผืนป่า ซึ่งเป็นการสร้างวาทกรรม ‘ศัตรู
แปลกหน้าของรัฐ’ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้รัฐเข้าควบคุมพื้นที่และแทรกแซงวิถีชีวิตของ
ประชากรในชุมชนบ้านปางแดงใน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นิยามความเป็น ‘คนใน’ หรือ ‘คนนอก’ ของ
กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์โดยตรงไปตรงมา แต่เป็นผลผลิต
จากการประกอบสร้างโดยรัฐตามแต่ผลประโยชน์ทางการเมืองและความมั่นคงในแต่ละยุคสมัย
ยิ่งไปกว่านั้น แม้ในปัจจุบันรัฐไทยจะพยายามชูวาทกรรม ‘สังคมพหุวัฒนธรรม’ แต่ก็ยังเป็นเพียง
การยอมรับในเชิงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น โดยที่สิทธิขั้น
พื้นฐานอันชอบธรรมในฐานะมนุษย์กลับถูกละเลยและไม่ได้คุ้มครองอย่างเท่าเทียม หากวิเคราะห์
ในประเด็นของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง ปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดินทำกินถือเป็น
ประเด็นสำคัญที่แบ่งแยกวิถีชีวิตของชุมชนชาวดาราอ่างบ้านปางแดงใน ความขัดแย้งระหว่าง
สิทธิทางนิตินัย (กฎหมายของรัฐ) และสิทธิทางพฤตินัย (การอยู่อาศัยทำกินจริงของชาวบ้าน
ตามวิถีชีวิต) ปรากฏเด่นชัดในพื้นที่บ้านปางแดงใน ซึ่งทับซ้อนกับเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติศรี
ลานนา รัฐใช้มาตรการทางกฎหมายเข้ากีดกันอย่างรุนแรง ดังจะเห็นได้การจับกุม ‘ผู้ขาย’ ใน

ชุมชนที่เป็นแรงงานหลักในกิจกรรมทางการเกษตร ภายใต้ข้อกล่าวหาเรื่องการบุกรุกเขตป่าสงวน

ด้วยมูลเหตุจากการสูญเสียแรงงานหลัก ได้ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวดาราวังบ้านปางแดงในเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน แรงงาน 'ผู้หญิง' ที่เหลืออยู่ต้องแบกรับภาระและปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการทำเกษตรเพื่อยังชีพสู่ระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ ผ่านการพึ่งพา 'พ่อเลี้ยง' หรือนายทุนท้องถิ่นในการปลูกราง ซึ่งไม่สามารถพัฒนาเป็นทางเลือกเพื่อความมั่นคงของชุมชนได้ จนกระทั่งการเข้ามาของ 'รัฐ' ในรูปแบบของโครงการพัฒนาผ่านมูลนิธิโครงการหลวงและสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (สวพส.) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการ 'อุปถัมภ์' ชุมชนชาวดาราวังบ้านปางแดงในให้พ้นจากสถานะของหมู่บ้านด้อยพัฒนาสู่การพัฒนาภายในชุมชน แต่การพัฒนาที่ทำให้ชุมชนชาวดาราวังบ้านปางแดงในพ้นจากสถานะหมู่บ้านด้อยพัฒนาภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของรัฐ เป็นการปลดปล่อยชุมชนให้พึ่งพาตัวเองได้จริง หรือเป็นเพียงการเปลี่ยนผ่านจากระบบทุนนิยมทางเศรษฐกิจสู่การพึ่งพาโครงสร้างอำนาจและกลไกการขึ้นนำของรัฐอย่างเบ็ดเสร็จเท่านั้น

ผู้เขียน

ฉัตรฤทัย น้อยปั้น นักศึกษาสาขาวิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณานุกรม

ราชกิจจานุเบกษา

กฎกระทรวง พ.ศ. 2525. (2525, 26 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 99 ตอนที่ 192 หน้า 1-2.

พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2521. (2521, 24 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 95 ตอนที่ 87 หน้า 19-21.

พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2532. (2532, 1 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 106 ตอนที่ 120 หน้า 381-384.

หนังสือและบทความในหนังสือ

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2555). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ประสิทธิ์ ลิขิต. (2565). ชาติพันธุ์สัมพันธ์: การเมืองของความสัมพันธ์และแนวคิดการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ยศ สันตสมบัติ. (2543). หลักช้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้คง. กรุงเทพฯ: วิถีทรรศน์.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2542). ภาษาและชาติพันธุ์ในเขตที่ราบสูงโคราช. ใน สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย (น. 270). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

บทความในวารสาร

- สกุณี ญัฐพูลวัฒน์. (2545). ดาระอ้ง: คนชายขอบสองแผ่นดิน. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 21(1), 97-119.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2555). การต่อสู้บนพื้นที่ความทรงจำของคนหลากหลายชาติพันธุ์ในประเทศไทย.
หน้าจั่ว: *ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย*, 8, 78-83.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2533). วัฒนธรรมพ่อเลี้ยง: เลี้ยงใครใครเลี้ยง. *สมุดสังคมศาสตร์*, 12(3-4), หน้า 152-174.

วิทยานิพนธ์

- นนทวรรณ แสนไพร. (2554). *การเคลื่อนย้าย การตั้งถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจของชาวดาระอ้งในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- วาสนา ละอองปลิว. (2546). *ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น: กรณีศึกษาชาวดาระอ้งในอำเภอเชียงดาว* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ดำรงพล อินจันทร์. (2568, 2 เมษายน). *ดาราอว*. ฐานข้อมูลชาติพันธุ์.
<https://ethnicity.devfunction.com/database-ethnic/173/>
- ปวีณา สุริยา. (2565, 25 ธันวาคม). *บ้านปางแดงใน*. วิกีชุมชน.
<https://wikicomunity.sac.or.th/community/75>